

Рецензия

От Доц. д-р Пламен Патарчанов
ръководител на Катедра „Социално-икономическа география“
към Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“

на дисертационния труд на Кирил Иванов Николов

за получаване на образователната и научна степен “доктор” по:
област на висше образование: 4. Природни науки, математика и информатика
професионално направление: 4.4 „Науки за Земята”,
научна специалност: География на населението и селищата
*към Катедра „Социално-икономическа география“,
Геолого-географски факултет,
СУ „Св. Климент Охридски“*

на тема:

**„Конфесионално развитие на България от
Освобождението до днес – географско разпространение, взаимоотношения
между отделните конфесии в страната, проблеми и перспективи“**

с научен ръководител: доц. д-р Георги Костадинов Бърдаров

1. Данни за процедурата (докторантура, докторант, дисертация).

Рецензията е разработена на основание на заповед на Ректора на СУ „Св. Кл. Охридски“ № РД–38–443/18.07.2025 г. и решенията от първото заседание на научното жури от 21.07.2025 г., и в съответствие на чл. 4, и чл. 29 а от

Закона за развитие на академичния състав (ЗРАСРБ) и чл. 24 от Правилника за прилагане на Закона за развитието на академичния състав в Република България (ППЗРАСРБ), и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в СУ „Св. Климент Охридски“. Предложението за научното жури е вписано в Регистъра на СУ за членове на научни журита под №60/09.07.2025 г.

1.1. Данни за докторантурата.

Автор на дисертационния труд: Кирил Иванов Николов е зачислен на 01.03.2021 г. като редовен докторант в катедра „Социално-икономическа география”, при Геолого-географски факултет, на СУ „Св. Климент Охридски“ със заповед № РД-20-618 от 25.02.2021 г. по докторска програма География на населението и селищата (Миграции и бежански вълни). За научен ръководител е определен доц. д-р Георги Костадинов Бърдаров. С заповед № РД 20-836 от 15.04.2022 г., поради спечелен конкурс за асистент докторантурата е трансформирана от редовна в задочна форма на обучение, считано от 24.03.2022 г.

Докторантът е отчислен с право на защита съгласно заповед РД-20-2441 от 17.12.2024 г., поради изтичане на срока на задочната докторантура, считано от 24.11.2024 г. и отговаря на изискванията от Правилника за придобиване на научни степени във СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд е обсъден и предложен за откриване на процедура за публична защита на разширено заседание на катедра „Социално-икономическа география”, при Геолого-географски факултет, на СУ „Св. Климент Охридски“, проведено на 01.07.2025 г.

На проведеното на 21.07.2025 г. първо заседание на научното жури, избрано с решение на ФС на ГГФ от 8.7.2025 г. (Протокол № 8) и утвърдено с заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ (№38-443/18.07.2025 г.), единодушно бяха избрани председател, двама рецензенти и трима автори на

становища. Определени бяха сроковете на процедурата, датата и часът за откритото заседание на публичната защита. Въз основа на представените документи считам, че процедурата е спазена и че няма допуснати нарушения.

Кандидатът е представил необходимата документация, вкл., справка за оригиналност на труда. Спазени са всички изисквания в документацията. Не са констатирани сигнали за плагиатство, което се потвърждава и от приложената декларация от научния ръководител доц. д-р Георги Бърдаров.

1.2. Данни за докторанта.

Докторант Кирил Иванов Николов е роден на 12 май 1994 г. в град Сандански. През 2013 г. завършва Земеделска професионална гимназия “Климент Аркадиевич Тимирязев”, в същия град. През периода 2013-2017 г. се обучава в специалност „География“ – редовно обучение и се дипломира успешно като бакалавър с учителска правоспособност. През 2018 г. се дипломира успешно и получава ОКС „Магистър“ в специалност „География“ – редовно обучение към магистърска програма „Регионално развитие и управление“. От 01.03.2021 г. е редовен докторант към катедра „Социално-икономическа география” в Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски”. След спечелването на конкурс и назначаването му за редовен асистент в същата катедра, докторантурата е трансформирана в задочна форма на обучение, считано от 24.03.2022 г.

В професионалната кариера на докторанта от 2016 г. до момента се наблюдава целенасочено фокусиране върху учебно-преподавателска работа като лектор и редовен учител в различни общообразователни, специализирани и професионални училища и образователни програми към НПО. По време на задочната му докторантура след назначаването му за редовен асистент през 2022 г. и като преподавател в СУ, работата му се отличава с голямо тематично разнообразие на водените занятия в различни сфери на географската наука.

През учебните 2022-2023-2024-2025 г. провежда семинарни упражнения в няколко специалности на ОКС бакалавър по следните задължителни и избираеми дисциплини: Социално-икономическа география на България, Социално-икономическа среда за развитие на туризма; Регионална социално-икономическа география на България; Основи на социално-икономическата география; Териториална организация на икономиката; География на агробизнеса в България; Исторична география; Теоретична география; Регионално развитие на транспортната инфраструктура и комуникациите; Планиране и управление на селските райони; Регионален анализ на населението и стопанството.

Съществена роля в академичното и професионално развитие на докторанта значителна роля изиграва участието му в един международен проект със краткотрайна специализация в Румъния и пет научни проекта от вътрешния изследователски фонд на СУ като член на екипа, участие в една научна конференция с доклад, една студентска практика, неколккратно участие в организацията и провеждането на „Български географски фестивал“.

Докторанта притежава редица социални и организационни качества, прилагани при работа в различни екипи (разработване на график на учебните занятия в ГГФ и др.), добри чуждоезикови компетенции и множество технически умения за работа със съвременни специализирани технологии, които подпомагат сериозно неговата изследователска работа.

1.3. Данни за дисертацията.

Представеният проект за дисертационен труд на тема „Конфесионално развитие на България от Освобождението до днес – географско разпространение, взаимоотношения между отделните конфесии в страната, проблеми и перспективи“ е едно научно съчинение, което се характеризира с добър подбор на актуална тема с локален и регионален обхват, открояваща се с

комплексен характер, както и добро съчетание на текст и приложения в съдържанието.

Характера на изследването не само в географската, но и в по-широката научна общност е предизвикателство, както за докторанта така и за неговия научен ръководител. Значителната осигуреност на конкретни научни изследвания по тематиката на проучването от една страна задължава изследователя да направи целенасочен и задълбочен литературен анализ, а от друга, разбира се с помощта на своя научен ръководител, да създаде своя методология и методика, с която да обезпечи изпълнението на поставената цел и научни задачи, както и отговор на поставения в началото основен изследователски въпрос.

Дисертационният труд на Кирил Николов е с общ обем от 190 страници, от които 171 основен текст, в който са включени 25 фигури (карти, картосхеми), 5 таблици и една снимка. Приложената на 10 страници използвана литература, обхваща библиографска справка от 162 източника, които преобладаващо са на кирилица – 137 и 25 на латиница, включващи разнообразна общонаучна и специализирана изследователска литература по темата на отделни автори и по-големи научни колективи, както и някои източници със справочен характер. Не са посочени адреси на електронни интернет източници. Литературата е описана стандартно. Повечето от заглавията са цитирани коректно и имат ясна връзка с изследователската тематика. Извън основния текст няма други приложения. В структурно отношение разработката се състои от увод, четири глави с по четири подглави, заключение, научни приноси на дисертационния труд, списък с публикации на автора, литература, списък с абривиатури, съкращения, фигури и таблици.

2. Научни приноси, забележки и препоръки.

Във *увода* стегнато и ясно се обосновава актуалността и значимостта на

избраната тема като се акцентира на темата за религията като фактор за културно, обществено и политическо развитие. Допълнително се акцентира върху значимостта на изследването в контекста на глобализацията и регионалните различия, както и в рамките на съвременните конфликти на религиозна основа. Добре е представена и връзката между религия и наука, с позоваване на авторитетни мислители като Айнщайн и Дюркем, което придава философска и теоретична дълбочина на изложението. Подчертава се и практическата стойност на изследването, свързана със запазването на етно-религиозния мир в България след 1989 г., като този контекст придава особена тежест на разработката. Изследователският обект и предмета на изследването са дефинирани ясно и коректно. Според нас формулировката на целта на дисертационното изследване се нуждае от прецизиране, за да отразява максимално темата на работата. За изпълнението на целта са формулирани 5 изследователски задачи, с които в максимална степен се търси изпълнение на авторските търсения. Те осигуряват необходимия баланс в съдържанието на работата, следвайки утвърдения алгоритъм на подобни проучвания от общото към частното и от теорията към практиката. В тази част е направен кратък преглед на използваните научни методи като е посочено къде конкретно са приложени в изследването. Увода естествено и логично завършва с описание на трудностите, които са съпътствали реализацията на изследването и благодарности. Тук трябва да отбележим, че според нас в увода има някои текстове, които се отличават с конкретика, която подхожда повече на изследователската част на работата.

Първа глава (в обем от 23 страници) е логично с преобладаващ акцент върху теоретико-методологични основи на изследването. Литературния обзор на избрани международни автори и техни произведения в първата част целят да открият същността и дефинирането, значението и ролята, проблемите и перспективите в развитието на религията като социален феномен и като основа

за културни и поведенчески модели. Прегледа на тематичните изследвания е целенасочен и достатъчно изчерпателен за нуждите на изследването и показва добра осведоменост по темата. Открити са водещи автори (Огюст Конт, Емил Дюркем, Макс Вебер и Ернст Трьолч) и техните публикации, имащи съществен принос в теоретичните проучвания на религията. Тук е редно да отбележим, че всяко научно изследване би спечелило доста, ако при прегледа на авторовите мнения се проявява по-голяма аналитичност и критичност, по-ясно очертаване на връзките между различните теоретични концепции и конкретната изследователска цел. Това би го освободило от прекалена схематичност на изложението, би задълбочило систематизацията на публикационния преглед и със сигурност ще повиши научния характер на разработката.

Във втора глава с общ обем от 25 страници следва утвърден научен алгоритъм при провеждането на подобни изследвания. Последователно във времето са анализирани възникването и разпространението на основните вероизповедания в България – християнство, ислям, юдаизъм. Специално място в нея е отделено на специфичен конфесионален феномен, какъвто е богомилството, което възниква и се развива в Българските земи през средновековието, а след това разширява своето географско разпространение и в Европа. Анализа на условията и процесите на религиозни трансформации в различни исторически епохи се отличава със систематичност и обективност. На места в изложението има прекалена конкретика и опит за всеобхватност, за сметка на недостатъчна аналитичност, свързана например с сравнителен анализ на основните конфесии и тяхното реално влияние върху етнорелигиозните процеси в България. Акцентите с конкретни исторически събития и личности допълва хронологията и показва достатъчна осведоменост на автора.

Най-голямата по обем (56 страници) *трета глава* е фокусирана върху развитието и взаимоотношения между основните конфесионални общности в България от Освобождението до днес. Използвана е традиционна

хронологическа периодизация, която обективно представя изследваните конфесионални общности с множество данни от официални статистически източници от преброявания, архивни свидетелства и изследвания на водещи учени. Значително място в нея е посветено на анализът на православието, католицизмът, протестантството, ислямът и юдаизмът, като вниманието е насочено както към институционалното им развитие, така и към социалните и политическите контексти, в които функционират. Макар на места изложението да се нуждае от по-голяма яснота, текста позволява обективен анализ и оценка на религиозната динамика и особено на историческата роля на тези конфесии в изграждането на идентичност при оформянето на българската нация и особеностите на социалната тъкан на гражданското общество.

С значително приложно и приносно значение е **четвърта глава** (49 страници), в която автора изследва основните предизвикателства и заплахи пред българския етнорелигиозен модел на развитие. Първата ѝ част има едновременно концептуален и практически характер, тъй като търси приликите и възможните допирни точки в основните монотеистични религии, с което автора потвърждава общия им корен и ценностни взаимовръзки. Анализирани са някои заплахи и рискове от регионални и локални конфликти на религиозна основа. В третата и четвъртата част автора споделя своите идеи и оценки на възможните конфронтации между християни и мюсюлмани в страната под влияние на външни и вътрешни фактори от геополитически характер. Специално място е отделено на ролята на политически формации в създаването и съществуването на българския етнорелигиозен модел през последните няколко десетилетия. Водеща практико-приложна стойност в тази част на изследването има собственото определение на този модел в последната част на тази глава, където автора анализира основните предизвикателства, заплахи и заблуди свързани с него.

Заключението на дисертацията обобщава и систематизира ключовите

изводи от изследването. Идентифицираните проблеми и перспективи, представени в настоящото изследване, свързани с развитието и съвременното състояние на процесите в религиозните общности и произтичащите от тях потенциални рискове могат да бъдат използвани като основа за формулиране на регионални и особено локални политики, насочени към устойчиво развитие на утвърдения етноконфесионален модел. Конкретните аргументи на автора в края на работата за опасността религията да бъде превърната в инструмент за генериране на конфликти, както и реалната перспектива за укрепване на утвърдения етноконфесионален модел, показват лична ангажираност и професионално отношение към изследваната проблематика. Нашата препоръка е научния стил да преобладава в изложението, а резултатите от работата позволяват обема да бъде разширен.

Критични бележки и препоръки

Общото впечатление от техническото оформление на изследването е добро. Допуснати са някои стилски неточности и граматически грешки в текста и различия при цитирането. Качеството на авторовите картографски и графични изображения в дисертацията, са много добра основа за визуализация на изследваните обекти, процеси и явления, което повишава нивото на аналитичните елементи в изложението.

Основна препоръка към докторанта в неговата бъдеща научно-изследователска работа е, да насочи своите усилия в задълбочаване на изследователската методика, която би позволила по-детайлен географски анализ на проучваните въпроси и по-значима практическа роля за развитието на гражданското ни общество.

Научни приноси.

Приемам предложените четири научни приноса, които имат теоретичен и практико-приложен характер. Формулировката и съдържанието на някои от тях се нуждаят от прецизиране и синтезиране, което би потвърдило тяхното

диференциране на емпирико-диагностични (2), теоретико-методологични (1 и 3) и научно-приложни (4).

3.1. Данни за автореферата.

Авторефератът е с обем от 57 страници и отговаря изцяло на съдържанието на дисертационния труд и отразява постигнатите резултати. Той е изготвен в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав на Република България и правилника за неговото приложение. Към автореферата е приложен списък с авторските публикации по темата на дисертацията.

3.2. Публикации и участия в научни форуми.

По темата на дисертацията докторантът е представил достатъчен брой – четири самостоятелни публикации и една в съавторство, свързани с темата на дисертацията. Една от статиите публикувана в научен сборник и доклада от научна конференция са под печат. Всичките пет са в специализирани географски издания и сборници със статии и доклади. Препоръчваме в бъдеще докторанта да фокусира своята публикационна активност в реферирани и индексирани издания.

ВЪПРОСИ

Как бихте дефинирали основните географски предизвикателства в развитието на етнорелигиозните процеси в съвременната геополитическа обстановка в региона и света?

Кои са основните социални рискове произтичащи от евентуалното разрушаване на установените порядки в модела на гражданското общество у нас?

4. Заключение.

В заключение, считам, че разработеният дисертационен труд, който е представен за публична защита, има завършен вид и съдържа приносите, отразени в на настоящата рецензия. Въпреки отправените препоръки и

критични бележки, разработката има оригинален характер и представлява актуално научно и приложно изследване. Чрез него докторантът Кирил Николов демонстрира умения и компетентности за провеждане на самостоятелно научно проучване, чрез осмисляне на съществуващи авторови становища и аргументиране на свои изследователски тези, което показва че той притежава всички необходими качества, нужни на един млад и перспективен изследовател.

Предвид на достойнствата на дисертационния труд си позволявам да предложа на Уважаемите членове на Научното жури да гласува положително и да **присъди** на Кирил Иванов Николов, образователната и научна степен **“доктор”** по професионално направление: 4.4 „Науки за Земята”, научна специалност География на населението и селищата (Миграции и бежански вълни).

ИЗГОТВИЛ РЕЦЕНЗИЯТА:

Доц. д-р Пламен Патарчанов

04.09.2025 г.

София